

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Matilda Persson

Kriminalisering av köp av sexuell tjänst

Den svenska modellen och dess gränser

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Tova Bennet

Termin: HT 2020

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	2
Summary	2
1. Inledning.....	5
1.1 Bakgrund.....	5
1.2 Syfte och frågeställningar.....	5
1.3 Avgränsningar.....	5
1.4 Disposition.....	6
1.5 Metoder och perspektiv	6
1.6 Forskningsläge och material	8
2. Kriminaliseringen och dess motiv.....	9
2.1 Allmänt om prostitution.....	9
2.2 Gällande rätt och dess utveckling.....	9
2.3 En första prostitutionsutredning.....	10
2.4 En andra prostitutionsutredning.....	12
2.5 Propositionen	13
3. Uppfyllandet av motiven.....	14
3.1 Statistik.....	14
3.2 Attityder.....	16
4. Dubbel straffbarhet.....	17
4.1 Svensk domsrätt och kravet på dubbel straffbarhet	17
4.2 Gällande undantag.....	19
4.3 Inget undantag för köp av sexuell tjänst.....	20
4.4 Undantag i norsk lagstiftning.....	23
5. Slutsats och analys	23
Käll- och litteraturförteckning.....	26

Sammanfattning

År 1999 kriminaliserade Sverige köp men inte försäljning av sexuell tjänst som första land i världen. Uppsatsen syftar till att förklara motiven bakom förbudet, utvärdera motivens uppfyllande genom kriminaliseringen och analysera kravet på dubbel straffbarhet i relation till motiven. Detta görs genom en rättsdogmatisk respektive en rättsanalytisk metod. Uppsatsen intar framförallt ett kritiskt perspektiv men har delvist ett internationellt perspektiv och inslag av ett komparativt perspektiv.

Den ensidiga kriminaliseringen motiverades av det faktum att den mest förekommande prostitutionen är den heterosexuella med en man som köpare och en kvinna som säljare och att de köpande männen är avsevärt större till antalet. Sverige avstod från att kriminalisera försäljning då sådan ofta görs av en socialt och ekonomiskt utsatt kvinna. Genom kriminaliseringen ville Sverige förflytta fokus till den köpande mannen och efterfrågan vilken trots allt är den upprätthållande faktorn. Kriminaliseringen som sådan syftade till att ha en avskräckande och normativ effekt. Kriminaliseringen syftade vidare till att markera mot andra stater att prostitution är oacceptabelt. Sverige intog inställningen att prostitution är en del av mäns våld mot kvinnor och ger uttryck för ojämställdhet på grund av dess skadliga effekter för både individ och samhälle.

I samband med kriminaliseringen konstaterades en minskning av den synliga gatuprostitutionen och en tydlig attitydförändring innebärande stöd för förbudet. Samtidigt förespråkade en majoritet av de tillfrågade även en kriminalisering av försäljning. Vad gäller effekterna för den dolda inomhusprostitutionen och internetprostitution var meningarna delade. Sammantaget bedömdes dock målen bakom motiven ha uppnåtts till viss del. Något som problematiserar uppfyllandet av målen är dock kravet på dubbel straffbarhet vilket hindrar att förbudet omfattar köp av sexuell tjänst i utlandet om landet i fråga saknar ett motsvarande förbud. Ett undantag från kravet är möjligt men kräver en intresseavvägning mellan folkrättsliga principer såsom non-intervention och legalitetsprincipen å ena sidan och förekomsten av bland annat internationell samsyn och gränsöverskridande karaktär å andra sidan. Intresseavvägningarna som gjorts hittills har resulterat i att inget undantag införts vilket innebär att köp av sexuell tjänst kan göras i utlandet utan att aktualisera straffansvar.

Summary

The year of 1999 Sweden was the first country in the world to criminalise the purchase but not the sale of sexual services. The purpose of the essay is to explain the motives behind the legislation, to evaluate the fulfilling of the motives through the legislation and to analyze the dual criminality requirement in relations to the motives. This is done through a legal dogmatic method and a legal analytic method. The essay has an overall critical perspective and elements of an international perspective and a comparative perspective.

The legislation criminalising the purchase but not the sale of sexual services was motivated by the fact the most common form of prostitution is the heterosexual with a buying man and a selling woman. Furthermore, the buying men are considerably larger in number compared to the selling women. Sweden refrained from criminalising the selling of sexual services due to the fact that it's done by a socially and economically exposed woman most of the time. Through the legislation Sweden aimed to transfer focus to the buying man and the demand which after all is upholding the existing prostitution. The legislation intended to have a deterrent and normative effect. Furthermore, it intended to send a signal to other states that prostitution is unacceptable. Sweden was of the opinion that prostitution is a part of mens' violence against women and that it expresses gender inequality due to its harmful effects on both individuals and the society.

The legislation was followed by a decrease of street prostitution and a clear change of attitude resulting in support for the criminalisation. At the same time a majority also supported a criminalisation of the sale of sexual services. The legislations effects on internet prostitution and other types of indoor prostitution were a bit more unclear and the apprehensions were divided. All together the conclusion could be drawn that the motives behind the legislation were partly fulfilled. However, the dual criminality requirement prevents the legislation from covering purchase of sexual services abroad if the country in question doesn't have an equivalent legislation. An exception can be made but demands an adjustment due to conflicts of interest. On one hand there are principles in international law such as non-intervention and the principle of law which speaks against an exception. On the other hand, there are things such as international consensus, the nature of the crime and the perception of the crime as serious

which must be considered and speaks for an exception. So far no exception has been made which means that a purchase of sexual services abroad can be made without being criminal.

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Idén till uppsatsen föddes efter flertaliga diskussioner där frågan ”vart är logiken” uppstod. Diskussionerna gällde köp av sexuell tjänst och den efterföljande frågan avsåg kriminaliseringen av köp men inte försäljning, även kallat den svenska modellen. Den svenska modellen och dess förbud är således ämnet för min uppsats. Ett ämne av vikt på grund av dess nära koppling till frågor om jämställdhet och problematiken kring människohandel. Ett ämne som alltid varit föremål för debatt oberoende av årtal.¹ Debattens utformning har dock ändrats med tiden. Förbudet och dess relation till kravet på dubbel straffbarhet belystes knappast vid förbudets tillkomst men har fått ökat utrymme i debatten på senare år.² Denna relation kommer således även vara ämne för uppsatsen.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsen syftar särskilt till att besvara ovannämnda fråga, vart är logiken, på ett övergripligt och lättförståeligt sätt. Vidare syftar uppsatsen till att kritiskt granska uppfyllandet av målen bakom motiven och kravet på dubbel straffbarhet i relation till förbudet och dess motiv.

1. Hur motiverades kriminaliseringen av köp men inte försäljning av sexuell tjänst, det vill säga den svenska modellen?
2. Har målen bakom motiven förverkligats genom kriminaliseringen?
3. Vad innebär kravet på dubbel straffbarhet för kriminaliseringen och förverkligandet av dess motiv? Vilka alternativ finns för att säkerhetsställa förverkligandet av motiven vid köp av sexuell tjänst utomlands?

1.3 Avgränsningar

Uppsatsens fokus kommer att vara förbudet mot köp av sexuell tjänst i 6 kap. 11 § Brottsbalken (1962:700) och tidigare gällande lag (1998:408) om förbud mot köp av sexuella tjänster. Lagstiftning gällande utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling, koppleri och

---

¹ SOU 1995:15 s. 41-47.

² SOU 2010:49 s. 81.

människohandel kommer inte vara föremål för uppsatsen då det i högre grad råder internationell samsyn kring dessa förbud. Viss beröring är dock oundviklig på grund av dess nära koppling till förbudet mot köp av sexuell tjänst. Vad gäller den sexuella tjänsten görs en avgränsning till den heterosexuella, med en man som köpare och en kvinna som säljare. Detta med motivering av vad som är vanligast förekommande, vad som ges störst utrymme i motiven och vad som är grund för kriminaliseringen.

Fokus för kritiken mot förbudets utformning för uppfyllandet av motiven kommer att vara kravet på dubbel straffbarhet och inte andra tillämpningsproblem såsom bevisvårigheter och försökspunkt även om dessa också är av relevans för uppfyllandet av motiven. Denna avgränsning görs framförallt av utrymmes- och tidsskäl och motiveras av att problematiken gällande kravet på dubbel straffbarhet är av relevans på grund av brottets internationella karaktär medan resterande tillämpningsproblem är av relevans för majoriteten brott. Kritiken kommer vidare vara begränsad till kriminaliseringens utformning med utgångspunkt i motiven och ingen generell kritik kommer riktas mot kriminaliseringen som sådan. Vad gäller de komparativa inslagen görs en avgränsning till Norden och mer specifikt Norge på grund av utrymmes- och tidsskäl. Fokus för uppsatsen kommer dock att vara den svenska lagstiftningen och andra staters lagstiftning kommer endast att beröras översiktligt. EU-rätt och internationella överenskommelser kommer inte att analyseras om än nämnas. Folkrättsliga principer kommer dock tas upp i samband med kravet på dubbel straffbarhet.

1.4 Disposition

Uppsatsen kommer inledningsvis att redogöra för förbudet mot köp av sexuell tjänst, dess utveckling och dess motiv. Därefter kommer uppfyllandet av målen bakom motiven genom kriminaliseringen att analyseras. Slutligen kommer kravet på dubbel straffbarhet att redogöras för, dess innebörd för uppfyllandet motiven och möjliga alternativ för bättre uppfyllande att diskuteras. Avslutningsvis kommer en sammanfattande slutsats med besvarande av samtliga frågeställningar att framställas.

1.5 Metoder och perspektiv

För besvarandet av uppsatsens första och tredje frågeställning kommer den rättsdogmatiska metoden att nyttjas. Genom den rättsdogmatiska metoden kommer de allmänt accepterade

rättskällorna att studeras i syfte att fastställa gällande rätt, i detta fall förbudet mot köp av sexuell tjänst och kravet på dubbel straffbarhet.³ Den rättsdogmatiska metoden kan i vid mening nyttjas till mer än att beskriva rättsläget såsom att kritisera gällande rätt och föreslå ändringar. Denna typ av kritiska rättsdogmatik kommer till uttryck i uppsatsen genom att förbudets alternativa utformning vad gäller kravet på dubbel straffbarhet diskuteras mot bakgrund av motiven.⁴ Genom en rättsdogmatisk analys kommer både de-lege-lata och de-lege-ferenda argumentation att föras. Medan förstnämnda beskriver rättsläget vilket görs genom den första och tredje frågeställningen föreslår sistnämnda alternativa lösningar på efterföljande problem vilket görs genom den tredje frågeställningen.⁵

Traditionellt sett är dock rättsdogmatiken begränsad till att beskriva gällande rätt och inkluderar ingen analys av effekterna och utformningen av gällande rätt för ändamålsenlighet. Med denna syn krävs därför ytterligare en metod för besvarandet av frågeställningarna, nämligen en rättsanalytisk. Genom den rättsanalytiska metoden kan gällande rätt analyseras och kritiseras vilket görs genom den andra och tredje frågeställningen vilka behandlar lagstiftningens effekter och utformning för uppfyllandet av dess ändamål. Med detta traditionella synsätt används ytterligare en metod, nämligen en rättspolitisk, för att analysera om rätten bör ändras utifrån ett visst perspektiv eller för att tillgodose ett särskilt ändamål. Uppsatsen utgår från motiven i ett försök till objektivitet även om dessa i sig har visst perspektiv. Denna metod används i uppsatsen genom den tredje frågeställningen som behandlar kravet på dubbel straffbarhet i relation till motiven och bidrar till de-lege-ferenda argumentation.⁶

Genomgående i uppsatsen utifrån samtliga metoder utom den traditionellt rättsdogmatiska är ett kritiskt perspektiv. Kritiken är som tidigare nämnt begränsad till kriminaliseringens utformning i relation till de bakomliggande motiven. Motiven i sin tur kan dock hävdas ha ett feministiskt perspektiv och ett jämställdhetsperspektiv.⁷ I syfte att förstärka det kritiska perspektivet förekommer komparativa inslag med fokus på norsk rätt. Genom kravet på dubbel straffbarhet och dess folkrättsliga principer som grund framkommer även ett internationellt perspektiv.

---

³Korling, Zamboni (2013) s. 24-27.

⁴ Korling, Zamboni (2013) s. 34-35.

⁵ Korling, Zamboni (2013) s. 36.

⁶ Sandgren (2018) s. 48-54.

⁷ Sandgren (2018) s. 61; Prop. 1997/98:55 s. 20-24.

1.6 Forskningsläge och material

Kriminaliseringen av köp av sexuell tjänst är kontroversiell och således omskriven i stor utsträckning. Debatten som förts har dock ofta handlat om lagstiftningens vara eller icke vara, om dess förenlighet med grundläggande principer för kriminalisering. Uppsatsen syftar inte till att kritisera kriminaliseringen som sådan utan tvärtom är utgångspunkten för uppsatsen att köp av sexuell tjänst fortsättningsvis ska vara kriminaliserat. Ytterligare en utgångspunkt för uppsatsen är att kriminaliseringen endast ska avse köpare och inte säljare av sexuell tjänst. Uppsatsen syftar istället till att kritisera bristerna i lagstiftningens utformning, särskilt gällande kravet på dubbel straffbarhet, med motiven som grund. Därigenom riktas uppsatsen in på en dagsaktuell fråga om än omskriven. Mycket är skrivet om både svensk straffrätt, internationell straffrätt och folkrätt av författare såsom Nils Jareborg och Peter Asp. Vad gäller köp av sexuell tjänst specifikt är Jari Kuosmanen och Per Ole Träskman välkända namn för att nämna några.

För redogörelserna av förbudet mot köp av sexuell tjänst och kravet på dubbel straffbarhet genom den rättsdogmatiska metoden kommer källor i form av lagtext och förarbeten såsom offentliga utredningar och propositioner att nyttjas då metoden är begränsad till källor enligt rättskälleläran. Vad gäller övriga frågeställningar som besvaras genom resterande nämnda analyserande och kritiserande metoder är utrymmet större att bruka andra källor och litteratur. För att utvärdera lagstiftningen har ett betänkande varit centralt men det har kompletterats med rapporter från BRÅ och Länsstyrelsen Stockholm i syfte att ge perspektiv och en mångsidig bild av resultatet. Vad gäller kravet på dubbel straffbarhet har norsk rätt studerats i syfte att förstärka det kritiska perspektivet. Norska källor har dock endast studerats i syfte att ge perspektiv på svensk rätt och förstärka argumentation varpå begränsat underlag inhämtats.⁸ Därutöver har litteratur och artiklar använts för att beskriva och ge perspektiv på gällande rätt samt styrka kritisk argumentation. Litteraturen, skriven av författare såsom Jareborg och Träskman, har valts i egenskap av återkommande referenser i både statliga källor, rapporter och annan litteratur. Författarna har inte enbart valts av kvantitativa orsaker då sådana ensamma är intetsägande utan även kvalitativa efter bedömning av dess materiella innehåll vilket i övrigt varit omfattande.

---

⁸ Sandgren (2018) s. 59-60.

2. Kriminaliseringen och dess motiv

2.1 Allmänt om prostitution

Prostitution definieras enligt Nationalencyklopedin som att minst två parter säljer och köper sexuella tjänster där ersättning är en förutsättning för tjänsten.⁹ En distinktion brukar göras mellan olika former av prostitution med grund i dess kontaktväg, det vill säga oberoende av platsen för dess utspelande. En uppdelning brukar göras mellan synlig gatuprostitution och dold inomhusprostitution.¹⁰ Under 1970-talet delades den dolda inomhusprostitutionen upp ytterligare på samma grund. En därefter accepterad distinktion görs mellan prostitution på massageinstitutet och poseringsateljéer, på sexklubbar, på hotell och restauranger samt call-girlverksamhet.¹¹ Under 2000-talet utvecklades ytterligare en kontaktväg som fått enorm betydelse för prostitutionen, nämligen internet.¹²

2.2 Gällande rätt och dess utveckling

Prostitution finns dokumenterad i Sverige århundraden bakåt i tiden. Mycket har dock ändrats med tiden såsom synen på prostitution och dess omfattning. Som en konsekvens av förstnämnda har även graden av lagreglering på området varit föremål för konstant förändring.¹³ I Sverige kriminaliserades köp av sexuella tjänster såsom vi känner förbudet idag ursprungligen genom lag (1998:408) om förbud mot köp av sexuella tjänster år 1999, fortsättningsvis kallad sexköpslagen. Innan sexköpslagen trädde ikraft saknades lagstiftning vilken förbjöd köp av sexuella tjänster om inte i fall då säljaren var minderårig, säljaren befann sig i hjälplöst tillstånd vilket otillbörligt utnyttjades av köparen och i fall innefattande koppleri.¹⁴

Lagen upphävdes 2005 och ersattes av 6 kap. 11 § brottsbalken (1962:700), BrB, vilken huvudsakligen motsvarar lagen. Med hänsyn till överensstämmelsen är förarbeten till lagen fortsatt aktuella för den gällande bestämmelsen. En utvidgning av straffansvaret gjordes dock i

---

⁹ Nationalencyklopedin, prostitution.

¹⁰ BRÅ-rapport 2000:4 s. 29.

¹¹ SOU 1981:71 s. 59; SOU 1995:15 s. 81-84.

¹² Rapport 2015:10 s. 20.

¹³ SOU 1981:71 s. 35-47.

¹⁴ Prop. 1997/98:55 s. 103.

samband med att bestämmelsen infördes genom ett andra stycke vilket stadgar att straffansvar gäller för den som utnyttjar en sexuell tjänst som annan erlagt eller utlovat ersättning för.¹⁵ Straffansvaret avser i övrigt köpare men inte säljare av sexuell tjänst i enlighet med sexköpslagens och brottsbalksbestämmelsens ordalydelse. Det omfattar den som skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning. Med begreppet sexuell förbindelse avses även annat sexuellt umgänge än samlag och med begreppet ersättning avses mer än pengar såsom annan materiell ersättning. Ersättning behöver vidare inte ha erlagts utan utlovande är tillräckligt.¹⁶

I samband med att bestämmelsen infördes omformulerades brottsbenämningen från köp av sexuella tjänster till köp av sexuell tjänst vilket innebar en övergång från köp i plural till singular i syfte att betona att ett enstaka köp är tillräckligt för att aktualisera straffansvar. Omformuleringen innebar ingen saklig förändring utan var endast ett förtydligande.¹⁷ Bestämmelsen ändrades ytterligare 2011 genom en straffskärpning innebärande en höjning av straffmaximum från sex månaders fängelse till ett års fängelse. Denna straffskärpning motiverades av ett syfte att uppnå en mer nyanserad straffvärdesbedömning.¹⁸

2.3 En första prostitutionsutredning

År 1977 tillsattes en prostitutionsutredning i syfte att kartlägga prostitutionens omfattning i Sverige och dess bakomliggande orsaker vilket ansågs nödvändigt för att finna minska prostitutionen. Prostitutionsutredningen utgav betänkandet Prostitutionen i Sverige år 1981.¹⁹ I betänkandet uppskattades att cirka 2 000 kvinnor sålde och 100 000 män köpte sex år 1980. Cirka hälften av kvinnorna var verksamma inom den synliga gatuprostitutionen och resterande inom den dolda inomhusprostitutionen. Av den kvinnliga totalbefolkningen motsvarade detta endast ett par promille medan antalet köpare å andra sidan motsvarade 3-4% av den manliga totalbefolkningen. Därutöver gjordes en uppskattning av andelen kvinnor respektive män med någon form av erfarenhet av sexköp oberoende av årtal och antal. Andelen kvinnor med sådan erfarenhet uppskattades till mindre än 1% medan motsvarande siffra var 10% för männen. Även om uppskattningarna var ungefärliga påtalade man att det med säkerhet kunde konstateras att andelen kvinnor med erfarenhet av prostitution var avsevärt mindre än andelen män.²⁰

---

¹⁵ Prop. 2004/05:45 s. 103.

¹⁶ Prop. 1997/98:55 s. 136.

¹⁷ Prop. 2004/05:45 s. 103-107.

¹⁸ Prop. 2010/11:77 s. 8-9.

¹⁹ SOU 1981:71 s. 9-14.

²⁰ SOU 1981:71 s. 74-75.

I betänkandet betonades vikten av att först se till bakomliggande orsaker och konsekvenser på strukturell nivå och därefter på individuell nivå. Det konstaterades att det västerländska samhället alltid haft ett starkt patriarkat med strukturell kontroll över kvinnan inkluderat hennes sexualitet. Synen på sexualitet ansågs vara socialt betingad och byggd på könsroller, arbetsdelningen i hushållet och ojämlikheten i samhället. På ett individuellt plan konstaterades bakomliggande orsaker hos de säljande kvinnorna såsom bristande sociala förhållanden, utsatthet för sexuella övergrepp i barndomen, negativ social isolering, missbruk av narkotika och akut ekonomisk kris.²¹ De säljande kvinnorna ansågs skilja sig från den kvinnliga normalbefolkningen genom dessa sociala och individuella bristfaktorer. De köpande männen däremot liknade den manliga normalbefolkningen sett till civiltillstånd, yrke och inkomst.²² På ett strukturellt plan konstaterades konsekvenser såsom ojämlikhet, upprätthållandet av könsroller och en syn på sex som en handelsvara frikopplad från mänskliga och känslomässiga relationer. På ett individuellt plan konstaterades konsekvenser såsom isolering, självförakt, ökad risk för fysiskt och psykiskt våld samt missbruk för de säljande kvinnorna och bristande förmåga att upprätthålla normala relationer och en inhuman kvinnosyn för de köpande männen.²³

I betänkandet argumenterades att prostitution var det enda sättet för handikappade att få sexuellt umgänge och att laglig prostitution skulle minska antalet sexualbrott. Mot detta sades dock att få handikappade sökte sig till prostitution och att det saknades vetenskapliga belägg för att legal prostitution minskade antalet sexualbrott. Betänkandet framhöll att då man tidigare diskuterat frågan om prostitution hade fokus huvudsakligen varit de säljande kvinnorna men att det var en fråga som är helt beroende av männens efterfrågan och berör den fundamentala tanken om människors lika värde.²⁴ Vad gäller frågan om kriminalisering sade betänkandet att en kriminalisering av såväl köp som försäljning skulle ge en avskräckande effekt för respektive part, att det skulle påverka befolkningens syn på prostitution och minska marknadsföringen av prostitution. Samtidigt framhölls dock att flertaliga problem skulle följa såsom definitionssvårigheter, bevissvårigheter och svårigheter att säkerställa förbudets efterlevnad vilket i sin tur skulle minska dess normativa verkan. Därigenom skulle respekten för förbudet

---

²¹ SOU 1981:71 s. 95-110.

²² SOU 1981:71 s. 75-82.

²³ SOU 1981:71 s. 13.

²⁴ SOU 1981:71 s. 136-137.

liksom andra rättsregler minska. Vidare skulle det minska de säljande kvinnornas benägenhet att söka hjälp. Det skulle även innebära en risk för en ökning av prostitution bedriven under jord vilket i sin tur skulle innebära ökad risk för utsatthet för de säljande kvinnorna. Betänkandet nådde slutsatsen att kriminalisering bör vara begränsad och att ingen kriminalisering av enbart köp eller försäljning av sexuell tjänst borde ske.²⁵

2.4 En andra prostitutionsutredning

År 1993 tillsattes en andra prostitutionsutredning vilken resulterade i betänkandet Könshandeln år 1995. Utredningen syftade till att sammanställa pågående och framtida åtgärder mot prostitution.²⁶ I betänkandet konstaterades inledningsvis att cirka 2500–3000 kvinnor sålde sexuella tjänster i Sverige år 1993 varav cirka 650 stycken i form av gatuprostitution. Genom dessa siffror konstaterades en minskning av gatuprostitutionen och en ökning av andra prostitutionsformer vilka betonades var svårare att kartlägga och utreda. Antalet köpare uppskattades vara detsamma som i den föregående utredningen. Mot dessa siffror beräknade betänkandet att över 400 000 personer sammanlagt påverkades direkt av den förekommande prostitutionen inkluderat anhöriga till såväl köpare som säljare.²⁷

I betänkandet konstaterades vidare att majoriteten av de säljande kvinnorna hade gemensamt att de fått en dålig start i livet på olika sätt, att de berövats sin självrespekt och utvecklat en negativ självbild. Sambandet mellan prostitution och övergrepp i barndomen påtalades också ha blivit tydligare. Andelen kvinnor i prostitution med psykiska störningar och utländsk bakgrund ansågs vidare ha ökat. Som utlösande faktorer listades akut brist på pengar, påverkan från vänner i prostitution eller påtryckande pojkvänner.²⁸ Gemensamt för de köpande männen var inte yrke, ekonomi eller civiltillstånd utan dess relation till sexualitet och det kvinnliga könet. Orsakerna till köpen var varierande men genomgående förekom svårigheter att skapa relationer och erfarenheter av kränkt sexualitet.²⁹ Betänkandet framhöll att enskilda köp påverkade samhället i stort i fråga om jämställdhet. Tanken att jämställdhet inte kan uppnås i ett samhälle där män fritt kan köpa tillfällig tillgång till kvinnors kön i syfte att tillfredsställa

---

²⁵ SOU 1981:71 s. 144-149.

²⁶ SOU 1995:15 s. 3.

²⁷ SOU 1995:15 s. 98-99.

²⁸ SOU 1995:15 s. 100-110.

²⁹ SOU 1995:15 s. 110-116.

sina sexuella behov lades fram. Att en sådan möjlighet finns i ett modernt samhälle ansågs inte förenligt med idén om alla människors lika värde.³⁰

Då dittills vidtagna åtgärder varit otillräckliga för att minska prostitutionen föreslogs i betänkandet en kriminalisering av såväl köp som försäljning av sexuell tjänst. En ensidig kriminalisering ansågs orimlig då prostitution förutsatte agerande från två parter. För kriminalisering framhölls dess normbildande och markerande funktion mot såväl befolkningen som andra stater. Risk för straffansvar ansågs vara en avhållande faktor och antydde avsaknad av acceptans. En kriminalisering ansågs även bidra till högre prioritet och ökade resurser för bekämpande organ såsom polisen. Mot kriminalisering framhölls i sin tur en risk för ökning av dolt bedriven prostitution och en risk för rädsla att söka nödvändig hjälp. Vidare påtalades kriminaliseringens betydelselösa effekt för kriminella och bevissvårigheterna bidragande till minskad normativ effekt. I motsats till föregående prostitutionsutredning menade man att dessa risker inte skulle överdrivas då prostitutionen till största del redan var dold. Trots en risk för export av såväl köpare som säljare till länder med liberalare lagstiftning påtalades chansen till attitydförändring hos befolkning och en förhoppning att denna skulle påverka valet att inte köpa sex utomlands.³¹

2.5 Propositionen

Mot bakgrund av betänkanden formulerade regeringen propositionen Kvinnofrid år 1998 vilken föreslog sexköpslagen. Lagen innefattade endast kriminalisering av köp av sexuella tjänster och innebar således ett avsteg från respektive betänkande. Propositionen hänvisade till betänkanden genom att påtala dess fokusskifte från de säljande kvinnorna till de köpande männen vilka inte var utmärkande från gemene man ur ett icke sexuellt perspektiv. Fokusskiftet hade grund i utredningarnas klagande att den mest förekommande prostitutionen var den heterosexuella med män som köpare och kvinnor som säljare och att antalet köpande män var överlägset större. Propositionen intog ställningen att prostitution bör ses som en del av mäns våld mot kvinnor. Medan de bakomliggande orsakerna till att kvinnor prostituerade sig varierade var efterfrågan en grundsten. Kritiker till förbudet åberopade frivillig prostitution medan en fokusförskjutning gör ett sådant motargument irrelevant.

---

³⁰ SOU 1995:15 s. 148-149.

³¹ SOU 1995:15 s. 219-228.

Flertaliga remissinstanser liksom regeringen menade att det vore orimligt att kriminalisera försäljning av sexuell tjänst då sådan i majoriteten av fall görs av en utnyttjad svagare part. Risken för en påföljd menade propositionen skulle motverka önskvärt hjälpsökande. Efter en avvägning ansåg regeringen argumenten för en kriminalisering av köp väga avsevärt tyngre än en kriminalisering av försäljning. Vad gäller kritiken mot förbudets efterlevnad i praktiken påtalade propositionen dess normativa effekt avseende risk för straffansvar för den enskilde som tillräcklig, omöjligheten att erbjuda en kriminaliserad tjänst för seriösa företag och minskat intresse för utländska aktörer att etablera prostitutionsverksamhet och dess ofta efterföljande kriminalitet i landet. Kritiken mot att förbudet skulle innebära en övergång till dold prostitution menade propositionen redan var verklighet. Sammanfattningsvis skedde genom propositionen den fokusförskjutning som anförts i betänkanden vilken motiverades av det oproblematiske statuerandet att om det inte finns någon efterfrågan finns det ingen prostitution.³²

3. Uppfyllandet av motiven

3.1 Statistik

En rapport från BRÅ studerade tillämpningen av förbudet under dess första gällande år.³³ Studierna resulterade i slutsatsen att en minskning av gatuprostitution och dess nyrekrytering ägt rum. Detta framförallt på grund av störning- och spaningsinsatser. Om någon motsvarande minskning alternativt en ökning i effekt skett av den dolda inomhusprostitutionen och internetprostitution kunde för tiden inte utläsas på grund av begränsad kunskap och informationstillgänglighet.³⁴ Trots benämnda svårigheter resulterade rapporten i slutsatsen att förbudet haft viss avsedd effekt och att rapporten omöjligt kunde ge en rättvisande bild av förbudets verkningar på grund av dess tidliga närhet till förbudets införande.³⁵

År 2010 tillsattes en särskild utredning i syfte att utvärdera tillämpningen och effekterna av förbudet efter 10 år ikraft.³⁶ Inledningsvis påtalades att utvärderingen varit föremål för

---

³² Prop. 1997/98:55 s. 100-106.

³³ BRÅ-rapport 2000:4 s. 5.

³⁴ BRÅ-rapport 2000:4 s. 18-28.

³⁵ BRÅ rapport 2000:4 s. 47-49.

³⁶ SOU 2010:49 s. 48.

svårigheter, bland annat då prostitution som nämnt till stor del är dold samt då nya kontaktvägar skapats genom ökad internationalisering och ökad användning av Internet.³⁷ Därefter konstaterades att gatuprostitutionen i Sverige halverats som en direkt följd av förbudet. Vid en jämförelse av gatuprostitutionen i Sveriges, Norges och Danmarks huvudstäder var den lika till antalet före förbudet medan Sveriges prostitution efter förbudet endast uppgick till en tredjedel. Utredningen framhöll att de ekonomiska och sociala likheterna mellan de tre länderna styrkte påståendet att den minskade prostitutionen var en direkt följd av förbudet.³⁸ Ytterligare stöd för detta gavs av det faktum att prostitutionen i Norge minskat efter att ett motsvarande förbud införts.³⁹

Vad gäller internetprostitutionen i Sverige konstaterades en successiv ökning på senare år vilken dock hade motsvarighet i Danmark och Norge. Detta antydde avsaknad av samband med förbudet. Ökningen av internetprostitution uppfattades snarare ha med teknikutvecklingen att göra. Sett endast till antalet som erbjuder sexuella tjänster via internet var det betydligt större i Danmark och Norge än i Sverige.⁴⁰ Inget antydde enligt utvärderingen att olika former av inomhusprostitution för vilken kontaktvägen inte varit internet hade ökat och att en övergång skett från gatuprostitution till dold inomhusprostitution.⁴¹ Samtidigt som svårigheterna med kartläggningen av den dolda prostitutionen påtalades framhölls det faktum att marknadsföring och kontaktvägar är nödvändigheter för prostitution vilket försvårar möjligheterna att hålla omfattande prostitution okänd.⁴² Sett till totalen skedde en ökning av prostitution i Danmark och Norge som saknade motsvarighet i Sverige.⁴³ Sammantaget ansågs förbudet haft viss avsedd effekt. Även om det kunde finnas flera förklaringar till vad som anförts antog utredningen att det var en effekt av förbudet då Sverige, Danmark och Norge som nämnt är lika i nästintill samtliga övriga avseenden.⁴⁴ Förbudet ansågs även ha motverkat etablering av människohandlare och kopplare i Sverige då sådan verksamhet var mindre än i jämförbara länder.⁴⁵

---

³⁷ SOU 2010:49 s. 17.

³⁸ SOU 2010:49 s. 108 och 146-149.

³⁹ SOU 2010:49 s. 226.

⁴⁰ SOU 2010:49 s. 109-111 och 151-154.

⁴¹ SOU 2010:49 s. 111-112.

⁴² SOU 2010:49 s. 20.

⁴³ SOU 2010:49 s. 153-154.

⁴⁴ SOU 2010:49 s. 226-227.

⁴⁵ SOU 2010:49 s. 122.

År 2013 gavs Länsstyrelsen i Stockholm uppgiften att kartlägga prostitutionen i Sverige. Det konstaterades inledningsvis att gatuprostitutionen minskat ytterligare. Medan utvärderingen år 2010 menade att minskningen av antalet kvinnor i gatuprostitution var ett resultat av kriminaliseringen betonade Länsstyrelsen vikten av digitaliseringen och dennes betydelse för minskningen av gatuprostitutionen. En minskning av gatuprostitutionen ansågs vidare inte utmärkande för Sverige då en motsvarande tendens var synlig i andra länder vars förklaring var nya kontaktvägar i form av internet. Samtidigt framhölls det faktum att länder med legal prostitution hade omfattande gatuprostitution vilket antydde att förbudet trots allt haft normativ effekt.⁴⁶

I samband med kartläggningen gjordes även en befolkningsbaserad undersökning av erfarenheter av sexköp. Denna visade att 7,5% av de tillfrågade männen någon gång köpt en sexuell tjänst. En minskning jämfört med de 12,7% år 1996 och ungefärlig överensstämmelse med de 7,6% år 2008. Däremellan skedde dock en ökning år 2011 då den motsvarande siffran var 10,2%. Länsstyrelsen betonade det faktum att de tidigare undersökningarna var gjorda av olika aktörer, att metoderna därför skilt sig åt och att jämförelser därför borde göras med försiktighet. Vidare betonades det faktum att en förändring i dessa procentsatser endast sker då män migrerar eller avlider. För att se till förbudets reella effekt på antalet sexköp ansågs det därför mer relevant att se till antalet sexköp det senaste året. År 2014 hade cirka 0,4% av de tillfrågade köpt sex det senaste året vilket motsvarade cirka 0,8% av de tillfrågade männen. Den motsvarande siffran var 0,6% respektive 1,3% år 1996. Däremellan skedde dock en ökning år 2008 då siffran var 1% respektive 1,8%. En befolkningsstudie från år 2010 visade vidare att andelen sexköp de senaste sex månaderna varit minst i Sverige där lagen varit ikraft längst, mellan i Norge där en motsvarande lag trätt ikraft efter Sveriges och högst i Danmark där ingen kriminalisering skett.⁴⁷

3.2 Attityder

Något som påtalades i betänkanden var önskan om normativ effekt. För att utvärdera eventuell sådan hänvisades till attitydundersökningar genomförda före respektive efter införandet av förbudet. Genom dessa attitydundersökningar konstaterades en inställningsförändring parallell

---

⁴⁶ Rapport 2015:10 s. 18-19.

⁴⁷Rapport 2015:10 s. 25-26.

med införandet av förbudet och dess fokusförändring vilken dessutom saknade motsvarighet i Danmark och Norge vilket sammantaget antydde direkt effekt av förbudet. Före förbudet, år 1996, ansåg 67% av de svarande att sexköp inte borde kriminaliseras. Efter förbudet, år 1999, var 76% av de tillfrågade positiva till kriminaliseringen. Undersökningarna gjordes inte av samma aktör och metoderna skilde sig därför. Utvärderingen konstaterade därför att procentsatserna borde jämföras med försiktighet. Samtidigt framhöll dock utvärderingen att slutsatsen kan dras att en attitydförändring ägt rum i samband med kriminaliseringen mot bakgrund av de drastiska skillnaderna.⁴⁸

Attitydförändringen som konstaterades i utvärderingen bekräftades även i länsstyrelsens rapport. År 1996 förespråkade endast 20% av de tillfrågade männen och 45% av de tillfrågade kvinnorna en kriminalisering av sexköp enligt rapporten. År 2014 hade andelen män ökat till 60% och andelen kvinnor till 85%. Endast 20% av de tillfrågade år 2014 trodde dock på att kriminaliseringen minskade antalet sexköp i realiteten. Trots det förespråkade omkring 50% av de tillfrågade en kriminalisering av försäljning av sexuell tjänst i undersökningar gjorda år 2008, 2011 och 2014.⁴⁹ Såväl attitydförändringen i samband med lagen som förespråkandet av en kriminalisering av försäljning har bekräftats i flertaliga andra rapporter. Framgående i samtliga rapporter är även att kriminalisering av såväl köp som försäljning har större stöd bland kvinnor än män.⁵⁰

4. Dubbel straffbarhet

4.1 Svensk domsrätt och kravet på dubbel straffbarhet

Den generella utgångspunkten är att den svenska straffrätten gäller för brott begångna i Sverige. För att den ska vara tillämplig på brott som begåtts utomlands krävs svensk domsrätt och att brottet i fråga är ett brott mot svensk lag. Den generella huvudregeln är att brott stadgade i brottsbalken är universellt tillämpliga vilket innebär att de är brott mot svensk lag oberoende av var de begås. Detta då det råder internationell samsyn kring brottens förkastlighet och de

---

⁴⁸SOU 2010:49 s. 123-125.

⁴⁹Rapport 2015:10 s. 27.

⁵⁰Se bland annat Priebe och Svedin (2011); Kuosmanen (2011).

således är kriminaliserade i majoriteten av stater. Alla brott mot person med undantag för arbetsmiljöbrott är av sådan karaktär. Detta i motsats till nästintill alla brott mot allmän ordning som är territoriellt begränsade med undantag för barnpornografibrott. Den generella huvudregeln för brott stadgade utanför brottsbalken, det vill säga i speciallagar, är i motsats inte universell tillämplighet utan territoriell eller annan nationell begränsning.⁵¹

Svensk domsrätt regleras i 2 kap. BrB. Den generella huvudregeln är att svensk domsrätt gäller för brott begångna inom svenskt territorium. Detta i enlighet med territorialitetsprincipen vilken stadgas i 2 kap. 1 § BrB. En svensk domstol kan dock ha domsrätt för brott begångna utom svenskt territorium förutsatt att det föreligger någon form av anknytning mellan den svenska staten och det begångna brottet. Sådana anknytningar är listade i 2 kap. 2–3 §§ BrB och kan exempelvis vara koppling till gärningsman i form av medborgarskap alternativt hemvist eller offentliga intressen.⁵²

Utöver kravet på anknytning finns ytterligare ett krav på dubbel straffbarhet i enlighet med 2 kap. 2 § 2 st. BrB. Detta krav innebär att brottet i fråga måste vara straffbart enligt gällande lagstiftning i staten där brottet begås och inte bara enligt svensk lagstiftning. Kravet infördes bland annat då det ansågs orimligt att en svensk medborgare med hemvist i en annan stat skulle straffas för ett brott som i hemstaten var straffritt. Det ansågs vara en fråga om rättssäkerhet och förutsebarhet. Detta motiv styrktes av den ökade internationella rörligheten bland svenska medborgare.⁵³ Kravet innebär att det konkreta brottet måste vara straffbart i staten där brottet begås och inte enbart brottstypen som sådan.⁵⁴ Straffbarheten ska vidare vara motsvarande i praktiken.⁵⁵

Kravet på dubbel straffbarhet motiveras av den folkrättsliga non-interventionsprincipen vilken innebär en skyldighet för stater att respektera andra staters politiska oberoende vilket följer av varje stats självbestämmanderätt. Självbestämmanderätten innebär en rätt för varje enskild stat att besluta om sina egna politiska, sociala, kulturella och ekonomiska system förutsatt att mänskliga rättigheter respekteras.⁵⁶ Förespråkare av kravet på dubbel straffbarhet tenderar även

---

⁵¹ Asp, Ulväng och Jareborg (2013) s. 184-187.

⁵² Linderfalk (2013) s. 41-44.

⁵³ Prop. 1972:98 s. 100-103.

⁵⁴ Prop. 2004/05:45 s. 126.

⁵⁵ SOU 2010:49 s. 83.

⁵⁶ Linderfalk (2013) s. 20-22.

att åberopa legalitetsprincipen som grund och hävdar att det vore orimligt att utdöma straff för ett brott som är straffritt enligt lagstiftningen i den stat där brottet begås.⁵⁷

4.2 Gällande undantag

I 2 kap. 2 § 4 st. BrB listas ett antal brott som undantas från kravet med olika motiveringar. Då sexualbrott mot barn inkluderat köp av sexuell handling undantogs betonades vikten av ökad effektivitet i lagföringshänseende då det var svårt att få fram gällande rätt i andra stater. Det framhölls även att det vore orimligt att brott som bedöms som allvarliga sexbrott i Sverige fritt kan begås av svenska medborgare i andra stater. Vidare framhölls att det råder internationell samsyn kring förkastligheten av sexuellt utnyttjande av barn även om inget internationellt instrument förpliktigar stater att undanta brottet från kravet. En hänvisning gjordes dock till barnkonventionen och det åberopades att sexualbrott mot barn utgör kränkningar av grundläggande rättigheter och mänsklig värdighet. Det betonades att brott med likartad straffskala borde behandlas lika och att brott med böter i straffskalan inte borde undantas från kravet.⁵⁸

Undantaget för människohandel motiverades även det av rådande internationell samsyn uttryckt genom internationella instrument och av brottets internationella och gränsöverskridande karaktär vilket medför att frågan om domsrätt ofta kan aktualiseras.⁵⁹ Då undantaget för tvångsäktenskap infördes påtalades det i propositionen att de brott vilka var undantagna från kravet på dubbel straffbarhet till största del var sådana kring vilka det råder internationell samsyn. Det konstaterades därefter att tvångsäktenskap inte var ett område kring vilket internationell samsyn förelåg även om internationella instrument såsom FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna berörde ämnet. På europeisk nivå fanns dock en konvention vilket föreslog kriminalisering och undantag från kravet på dubbel straffbarhet. Denna konvention ansågs dock inte ge uttryck för annat än en europeisk samsyn. Mot bakgrund av detta menade man att ett undantag kunde strida mot allmänna folkrättsliga principer. Samtidigt betonades brottets internationella och gränsöverskridande karaktär och en hänvisning till propositionen 2009/10:152 gällande människohandel gjordes. Man betonade vikten av

---

⁵⁷ Prop. 2004/05:45 s. 126.

⁵⁸ Prop. 2004/05:45 s. 127-129.

⁵⁹ Prop. 2009/10:152 s. 22-24.

kriminaliseringens verkan och nödvändigheten att undanta brottet från kravet på dubbel straffbarhet för sådan.⁶⁰

Därutöver har undantag gjorts i speciallagar såsom lagen (1982:316) med förbud mot könsstympling av kvinnor. Lagen infördes bland annat i syfte att påvisa avståndstagande från den kvinnosyn som könsstympling ger uttryck för. Könsstympling ansågs kränka rätten till kroppslig integritet och kvinnors rätt till självbestämmande vilket är en del av FN:s deklaration om mänskliga rättigheter. Frågan om könsstympling ansågs även vara en fråga om barns rättigheter då barnkonventionen stadgar att åtgärder ska vidtas mot skadliga traditionella sedvanor. Det betonades att ett undantag skulle få en preventiv funktion då det var förekommande att barn sändes till andra länder endast i syfte att könsstympas. Detta undantag motiverades vidare av företeelsens grymhet och det faktum att lagen annars enkelt kunde kringgås.⁶¹ Ytterligare undantag finns i 2 kap. 3 § BrB gällande brott mot svenska offentliga intressen och särskilt allvarliga brott.⁶²

4.3 Inget undantag för köp av sexuell tjänst

Frågan om förbudets tillämplighet på köp av sexuell tjänst utomlands diskuterades inte särskilt i förbudets förarbeten utan har blivit aktuell först i efterhand.⁶³ År 2017 gjordes en befolkningsundersökning av Folkhälsomyndigheten som visade att 80% av de fortsatt 9,4% svenska män som köpt sex gjort det utomlands vilket medför att frågan är högst aktuell.⁶⁴

I den utvärdering som gjordes av förbudet efter 10 år anfördes att förbudets tidigare placering i speciallag och dess skyddsintresse i form av allmän ordning snarare än person antydde att brottet inte var universellt tillämpligt. Det efterföljande införlivandet i brottsbalken antydde dock det motsatta.⁶⁵ Utvärderingen nådde slutsatsen att en utvidgning av svensk domsrätt borde göras till att omfatta fall då personer som representerar svenska offentliga intressen köper sex men att kravet på dubbel straffbarhet i övrigt borde kvarstå. Sistnämnda med argumenten att de dåvarande undantagen inte innefattade böter i straffskalan och att brotten som undantas ofta är

---

⁶⁰ Prop. 2013/14:208 s. 72-75.

⁶¹ Prop. 1998/99:70 s. 4-9.

⁶² Prop. 1972:98 s. 100-101.

⁶³ SOU 2010:49 s. 81.

⁶⁴ Folkhälsomyndigheten, Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) i Sverige 2017.

⁶⁵ SOU 2010:49 s. 82.

straffbelagda i andra stater och endast undantas i effektivitetshänseende. Det påtalades att majoriteten stater saknade motsvarande kriminalisering och att ingen internationell samsyn förelåg på området. Utvärderingen menade sammantaget att ett undantag inte kunde grundas på brottets allvarlighet, internationell samsyn eller skyddandet av ett offentligt svenskt intresse och därför inte var berättigat enligt folkrättsliga principer.⁶⁶ Frågan om att undanta brottet från kravet på dubbel straffbarhet lyftes också i den proposition som ledde till en höjning av straffmaximum för brottet. Propositionen nådde samma slutsats som utvärderingen med i princip samma motivering.⁶⁷

År 2016 tillkallades en utredning i syfte att undersöka behovet av starkare straffrättsligt skydd mot köp av sexuell tjänst.⁶⁸ Denna utredning nådde också slutsatsen att köp av sexuell tjänst inte borde undantas från kravet på dubbel straffbarhet. Detta då utredningen menade att det inte rådde internationell samsyn kring brottet även om prostitution uppmärksammats av flera stater som på senare tid övervägt eller faktiskt kriminaliserat köp av sexuell tjänst. I många av dessa stater hade den svenska modellen uppmärksammats. Utöver detta hade Europaparlamentet antagit en resolution som visserligen är icke-bindande men som framhöll att prostitution strider mot principen om mänskliga rättigheter oberoende av om den är frivillig eller under tvång och hänvisade till den svenska modellen som ett verktyg för bekämpande. Trots detta menade utredningen att utvecklingen ännu inte kommit till den grad att internationell samsyn kunde åberopas och att somliga fortsatt värnar om de prostituerades rättigheter såsom rättighetsorganisationen Amnesty International.

Utredningen anförde vidare att de sexualbrott som dittills undantagits från kravet var sådana mot omyndiga. Därefter hävdade utredningen att en kriminalisering skulle vara ineffektiv och följas av svårigheter vad gäller bevisning av sexköp utomlands och möjligheterna till internationell rättslig hjälp. Dessa svårigheters förverkligande menade utredningen skulle leda till uteblivet förtroende för kriminaliseringen. Utöver detta krävs för brott begångna utom Sverige som huvudregel särskilt åtalsförordnande vilket utredningen menade inte skulle ges för brottet då det för detta krävs exempelvis allvarligt brott, anknytning till Sverige eller intresse av lagföring i staten där brottet begås. Samtidigt betonade utredningen dock att sexköp är oacceptabla oberoende av var de utförs och att lagstiftning kan ha markerande verkan mot andra

---

⁶⁶ SOU 2010:49 s. 254-259.

⁶⁷ Prop. 2010/11:77 s. 11-13.

⁶⁸ SOU 2016:42 s. 3.

stater. Utredningen betonade även risken för att lagstiftningens normativa verkan skulle utebli om detta motiv inte återspeglades i lagstiftningen. Vidare framhöll utredningen den forskningsbaserade kopplingen mellan prostitution och annan kriminalitet såsom koppleri och människohandel, det vill säga brott som undantagits från kravet på dubbel straffbarhet och som verkar gränsöverskridande. Mot bevissvårigheter argumenterades även att sådana inte är säregna för brottet i fråga.⁶⁹

I en efterföljande lagrådsremiss hävdade regeringen tvärtom att brottet borde undantas från kravet på dubbel straffbarhet. Regeringen ansåg att sexköp är oacceptabla oberoende av var de genomförs och betonade skadorna sexköp medför för såväl individ som samhälle. Regeringen menade att det är en fråga om utnyttjande, utsatthet och jämställdhet. Om sexköp utomlands inte faller under svensk domsrätt återspeglas inte den syn på prostitution som strävades efter vilket även motverkar lagstiftningens normativa effekt. Regeringen ansåg att utvecklingen mot att kriminalisera sexköp i andra stater var tillräcklig för att införa ett undantag. Regeringen hänvisade även till Norges och Islands undantag från kravet på dubbel straffbarhet och åberopade att undantag tidigare gjorts trots avsaknad av internationell samsyn, exempelvis för äktenskapstvång. Detta undantag gjordes med motivering av dess gränsöverskridande karaktär vilket även åberopades för brottet människohandel. Regeringen framhöll att sexköp har stark anknytning till brottet människohandel vilket är undantaget och kring vilket det råder internationell samsyn. Regeringen menade att ett undantag för sexköp skulle kunna bidra till bekämpandet av människohandeln.

Somliga remissinstanser anförde mot detta att införandet av allt för många undantag skulle kunna bidra till att andra stater fritt inför undantag vilka enligt Sverige strider mot mänskliga rättigheter, exempelvis gällande förbud mot abort. Regeringen anförde i sin tur att detta vore osannolikt och att avsaknaden av internationell samsyn inte borde ges sådan vikt att det ensamt utgör ett hinder mot införandet av ett undantag. Regeringen anförde vidare att brottet i fråga är av internationell karaktär i motsats till resterande sexualbrott mot vuxna varpå ett undantag vore befogat och inte stridande mot systematiken i brottsbalken. Vad gäller de tillämpningssvårigheter som den tidigare utredningen anförde motargumenterade regeringen att sådana tillämpningssvårigheter även gjorts gällande för andra brott som undantagits men att detta inte utgjort något hinder som sådant och att den normativa effekten i sig borde

---

⁶⁹ SOU 2016:42 s. 113-121.

värdesätts.⁷⁰ Trots att utredningen inte resulterade i ett undantag är debatten fortsatt pågående och riksdagsledamöter representerande Socialdemokraterna lämnade nyligen in en motion i vilken de föreslog ett undantag på nytt. Dessa ledamöter beskrev avsaknaden av undantag som ett hål i lagstiftningen.⁷¹ Vidare har BRÅ fått i uppdrag att utvärdera lagstiftningen på nytt.⁷²

4.4 Undantag i norsk lagstiftning

Norge införde ett förbud mot köp av sexuell tjänst år 2009 men utvidgade dess tillämplighet till att omfatta köp utomlands. Norge motiverade undantaget med att prostitution är ett internationellt problem med kopplingar till människohandel. Det fanns en förhoppning att undantaget skulle bidra till en attitydförändring vilken ansågs vara nödvändig då det fanns en teori om att majoriteten av norska män genomför sitt första sexköp i utlandet.⁷³ Dessförinnan gjordes en rapport vilken syftade till att finna argument för respektive mot en kriminalisering av köp av sexuell tjänst genom en granskning av Sveriges respektive Nederländernas alternativa lagstiftningar. Rapporten nådde slutsatsen att den svenska lagstiftningen inte lett till en ökning av antalet lagförda fall av prostitution, att det finns en risk att prostitutionen övergått till dolda former men att den lett till en attitydförändring och gjort Sverige oattraktivt för människohandlare.⁷⁴ Rapporten medförde att Norge just då inte införde något förbud motsvarande det svenska. Det mer omfattande förbudet infördes först några år därefter utan någon ny utredning.⁷⁵

5. Slutsats och analys

I de utredningar som föregick kriminaliseringen konstaterades att den heterosexuella prostitutionen med en säljande kvinna och en köpande man var vanligast förekommande och att de köpande männen var överlägset fler till antalet. Det konstaterades vidare att de säljande kvinnorna ofta var socialt och ekonomiskt utsatta medan de köpande männen saknade utmärkande drag. Lagstiftningen innebärande en kriminalisering av enbart köp syftade således till en fokusförskjutning från de säljande kvinnorna till de köpande männen.

---

⁷⁰ Lagrådsremiss 2017-12-07 s. 12-18.

⁷¹ Motion 2020/21:2086.

⁷² Ju2020/03554.

⁷³ Ot.prp. nr. 48 s. 9.

⁷⁴ Report 2004 s. 52-55.

⁷⁵ Träskman (2012) s. 300.

Fokusförskjutningen ansågs nödvändig då det är efterfrågan som upprätthåller prostitutionen och gör diskussionen om frivillig prostitution irrelevant. En dubbel kriminalisering ansågs orimlig på grund av benämnda utsatthet och ansågs motverka viljan att anmäla och söka hjälp. Utredningarna framhöll även att prostitution är en skadlig företeelse för såväl individen som samhället. Sverige intog inställningen att prostitution är en del av mäns våld mot kvinnor och att det strider mot grundläggande rättigheter om mänsklig värdighet. Genom lagstiftningen eftersträvades en avskräckande och normativ effekt. Man ville markera mot såväl andra stater som den svenska befolkningen att prostitution är oacceptabel i ett jämställt samhälle som beaktar mänskliga rättigheter.

Vad gäller uppfyllandet av målen bakom motiven betonades genomgående svårigheter med att utvärdera förbudet då prostitution till stor del är en dold företeelse. Olika utvärderingar kom till olika resultat med olika förklaringar. Slutsatsen som kan dras är dock att målen bakom motiven till viss del uppfyllts genom kriminaliseringen. Vad gäller målet om minskad prostitution kunde en tydlig minskning av den synliga gatuprostitutionen konstateras i samband med förbudets införande medan dess effekter för den dolda inomhusprostitutionen knappast kunde utläsas. En ökning av internetprostitution konstaterades men det fanns delade meningar kring dess orsaker. Somliga menade att ökningen berodde på förbudet och endast innebar en förflyttning från gatan. Andra menade att ökningen berodde på teknikutvecklingen endast. Oberoende av utvärdering konstaterades att förbudet lett till en tydlig attitydförändring innebärande ett stöd för förbudet och det normativa målet uppfylldes därigenom. Samtidigt uttrycktes av de tillfrågade ett stöd för en kriminalisering av försäljning. Ett bristande stöd för kriminaliseringens utformning innebär en bristande förståelse för dess motiv och ett uteblivet fokusskifte i praktiken. Detta uteblivna fokusskifte konstaterades även i utvärderingarna där köparna fortsatt var osynliga. Även om flera faktorer kan påverka resultatet är vissa siffror så starka i samband med kriminaliseringen att de måste vara en konsekvens därav. Att målen bakom motiven förverkligats genom kriminaliseringen innebär inte att så inte skett om kriminaliseringen utformats annorlunda. Exempelvis om straffansvaret omfattat såväl köpare som säljare av sexuell tjänst. Detta diskuterades inte i de utvärderingar som gjorts och har heller inte varit ämnet för uppsatsen.

Kravet på dubbel straffbarhet i sin tur innebär att den svenska lagstiftningen inte träffar köp av sexuell tjänst i stater som inte har ett motsvarande förbud. Då de flesta andra stater inte har ett motsvarande förbud och 80% av svenska mäns sexköp sker i utlandet innebär det att flertaliga

sexköp fortsatt kan göras utan att aktualisera straffansvar. Detta minskar både straffbudets normativa och faktiska effekt vilket är oförenligt med motiven bakom lagstiftningen. Ett alternativ vore att undanta förbudet från kravet på dubbel straffbarhet. Något som gjorts för flertaliga andra brott och då motiverats av en rådande internationell samsyn, allvarliga brott med höga straff, gränsöverskridande brott av internationell karaktär, effektivitet samt normativ och faktisk verkan. För att införa ett undantag krävs dock noggrant övervägande mot bakgrund av folkrättsliga principer såsom non-interventionsprincipen och legalitetsprincipen samt mot bakgrund av den risk det innebär att andra stater fritt inför undantag vilka kan anses strida mot mänskliga rättigheter.

Intresseavvägningar har gjorts och resulterat i ett uteblivet undantag på grund av avsaknad av internationell samsyn, lågt straffvärde och praktiska svårigheter i lagföringshänseende. Mot detta resultat har dock anförts en pågående utveckling mot en internationell samsyn i överensstämmelse med den svenska lagstiftningen, att brottet är av internationell och gränsöverskridande karaktär, att ett undantag är det enda sättet att ge förbudet faktisk effekt och respekt samt att brottet har nära koppling till andra brott såsom människohandel vilket undantagits. Därutöver anfördes att Norge och Island infört ett undantag. Den syn på prostitution som uttrycks i motiven till lagstiftningen innebär att det passivt strider mot mänskliga rättigheter att inte undanta förbudet mot kravet på dubbel straffbarhet. Att inta inställningen att prostitution bidrar till en kränkning av grundläggande rättigheter och ojämställdhet och samtidigt indirekt tillåta det i utlandet innebär i sig en kränkning även om grundläggande folkrättsliga principer som nämnt måste beaktas.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Utredningsbetänkanden

SOU 1981:71 Prostitutionen i Sverige – bakgrund och åtgärder.

SOU 1995:15 Könshandeln.

SOU 2010:49 Förbud mot köp av sexuell tjänst – en utvärdering 1999-2008.

SOU 2016:42 Ett starkt straffrättsligt skydd mot köp av sexuell tjänst och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling, m.m.

Propositioner

Prop. 1972:98 Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom m.m.; given Stockholms slott den 26 april 1972.

Prop. 1997/98:55 Kvinnofrid.

Prop. 1998/99:70 Könsstympning – borttagande av kravet på dubbel straffbarhet.

Prop. 2004/05:45 En ny sexualbrottslagstiftning.

Prop. 2009/10:152 Förstärkt straffrättsligt skydd mot människohandel.

Prop. 2010/11:77 Skärpt straff för köp av sexuell tjänst.

Prop. 2013/14:208 Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap samt tillträde till Europarådets konvention om våld mot kvinnor.

Övrigt tryck

Lagrådsremiss 2017-12-07 Straffrättsliga åtgärder mot sexköp utomlands och mot utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling.

Mot. 2020/21:2086, Elin Gustafsson (S) m.fl., Undantag för dubbel straffbarhet gällande sexköp utomlands.

Regeringsbeslut Ju2020/03554 Uppdrag till Brottsförebyggande rådet att följa upp tillämpningen av sexköpsbrott.

Norskt material

Ot.prp. nr. 48 Om lov om endringer i straffeloven 1902 og straffeprosessloven (kriminalisering av kjøp av seksuell omgang eller handling mv.)

Litteratur

Asp, Petter och Ulväng, Magnus och Jareborg, Nils (2013), *Kriminalrättens grunder*. 2 uppl., Iustus Förlag AB.

Korling, Fredric och Zamboni, Mauro (red.) (2013), *Juridisk metodlära*. 1 uppl., Studentlitteratur.

Kuosmanen, Jari (2011), 'Attityder till och uppfattningar om sexköpslagen i Sverige'. *European Journal of Social Work*, Vol. 14, No 2, pp. 247-263.

Linderfalk, Ulf (red.) (2012), *Folkrätten i ett nötskal*. 2 uppl., Studentlitteratur.

Sandgren, Claes (2018), *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare – ämne, material, metod och argumentation*. 4 uppl., Norstedts Juridik AB.

Träskman, Per Ole (2012), 'Purchase of a Sexual Service – A Lawful Private Delight or an Offence? A study of Criminal Legislation in the Nordic Countries'. *Scandinavian Studies In Law*, 1999-2012.

Rapporter

BRÅ-rapport 2000:4 'Förbud mot köp av sexuella tjänster – tillämpningen av lagen under första året'.

Justis- og politidepartementet Report 2004 'Purchasing Sexual Services in Sweden and the Netherlands – legal regulations and experiences'.

Länsstyrelsen Stockholm Rapport 2015:10 'Prostitutionen i Sverige 2014 – en omfattningskartläggning'.

Priebe, Gisela och Svedin, Carl Göran (2012), 'Delrapport 1 ur Prostitution i Sverige – Kartläggningen och utvärderingen av prostitutionsgruppernas insatser samt erfarenheter och attityder i befolkningen'.

Elektroniska källor

Folkhälsomyndigheten, 'Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) i Sverige 2017'.

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/s/sexuell-och-reproduktiv-halsa-och-rattigheter-i-sverige-2017/?pub=60999>

(Besökt 2021-01-02).

Nationalencyklopedin, prostitution.

<https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/prostitution>

(Besökt 2021-01-02).